

Chudoba nebo nerovnost?

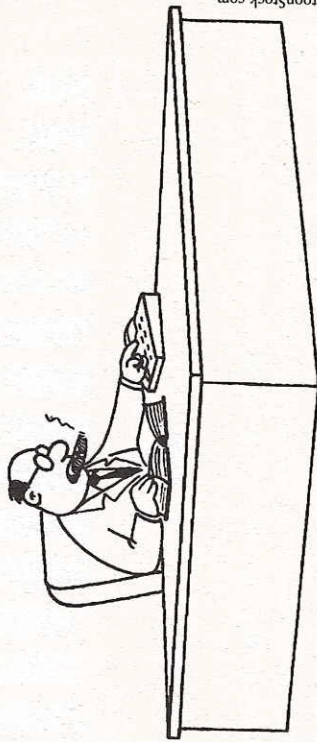
Chudoba není definována určitým malým množstvím majetku, ani poměrem mezi prostředky a cíli; je v prvé řadě odrazem mezilidských vztahů. Chudoba je společenský status... Rozšířila se... jako projev antagonistující třídní diference.

Marshall Sahlins, *Ekonomika doby kamenné*

JAK MĚŘIT NEROVNOST?

V předešlé kapitole jsme si ukázali, že hospodářský růst a zvyšování průměrného příjmu přestávají v bohatých společnostech přispívat k obecnému blahu. Zároveň jsme si ale vysvětlili, že uvnitř jednotlivých společností je výskyt zdravotních a sociálních problémů stále silně závislý na výši příjmu. V této kapitole si ověříme, zda má vůbec míra příjmové nerovnosti uvnitř společnosti nějaký vliv.

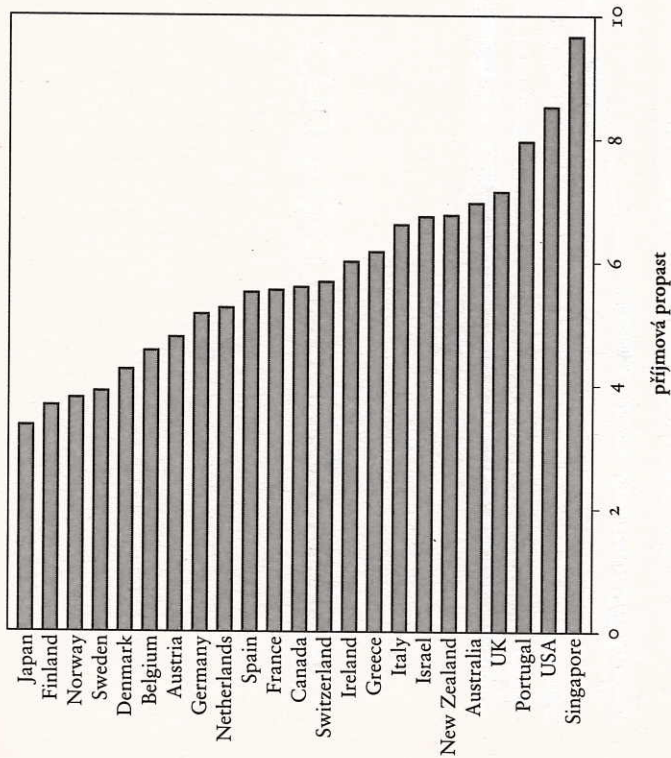
Obr. 2.1 ukazuje míru příjmové nerovnosti ve vyspělých zemích. Nejvýše se nacházejí země s největší rovností, nejnižší země s největší nerovností. Vodotrvný sloupec ukazuje, o kolik jsou v dané zemi příjmy 20 procent nejbohatších obyvatel vyšší než příjmy 20 procent těch nejchudších. V zemích v horní části grafu, jako je Japonsko a některé skandinávské státy, mají nejbohatší obyvatelé zhruba čtyřikrát vyšší příjmy než ti nejchudší. V zemích v dolní části grafu je tento rozdíl podstatně vyšší, ve dvou z nich jsou příjmy nejbohatších téměř devětkrát vyšší než nejchudších. Mezi státy

www.CartoonStock.com

„SLEČNO SMITHOVÁ, KUPTE MI
AUTORSKÁ PRÁVA K BIBLI A PŘEPIŠTE
TU ČÁST O BOHATÉM A UCHU JEHLY.“

Obr. 2.1 Kolikrát má 20 procent nejbohatších obyvatel ve vyspělých zemích vyšší příjmy než 20 procent nejchudších?²

s největší nerovností patří Singapur, USA, Portugalsko a Velká Británie. (Údaje vyjadřují příjem domácností po zdanění, včetně dávek, upravený podle počtu členů domácnosti.)

Metod měření příjmové nerovnosti je mnoho a jsou si tak podobné, že je téměř jedno, kterou zvolíme. Místo horních a dolních 20 procent jsme mohli porovnávat horních a dolních 10 nebo 30 procent. Nebo jsme mohli zjišťovat, jaký podíl národního důchodu připadá na chudší polovinu obyvatelstva. Obvykle je to 20–25 procent, zatímco na bohatší část připadá 75–80 procent. Jiná, složitější metoda používá tzv. Giniho koeficient. Ten místo prostého poměrování extrémů vypočítává nerovnoměrnost rozložení majetku a příjmu napříč celou společností. Kdyby veškerý národní důchod připadl jediné osobě (maximální nerovnost) a nikdo jiný by nedostal nic, Giniho koeficient by měl hodnotu 1. Kdyby se veškerý důchod dělil mezi

všechny rovným dílem (absolutní rovnost), Giniho koeficient by se rovnal 0. Čím je hodnota koeficientu nižší, tím větší rovnost ve společnosti panuje. Nejčastěji se koeficient pohybuje mezi hodnotami 0,3 a 0,5. Dalším indikátorem nerovnosti je tzv. index Robina Hooda, který říká, jaké procento národního důchodu by bylo třeba vzít bohatým a dát chudým, aby bylo dosaženo absolutní rovnosti.

Abychom předešli obvinění z manipulace s ukazateli, přejímáme v této knize údaje uváděné oficiálními agenturami, nevypočítáváme své vlastní. Kdykoli poměříme nerovnost v různých zemích světa, použijeme poměr příjmů horních 20 procent vůči příjmům dolních 20 procent: je dobře strozumitelný a je jedním z ukazatelů běžně udávaných Organizací spojených národů. Při porovnávání nerovnosti mezi státy USA vycházíme z Giniho koeficientu: tento ukazatel je nejčastěji používaný mezi ekonomy a udávaný Americkým statistickým úřadem (Census Bureau). Stejně jako další badatelé i my v našich akademických pracích často používáme dva různé indikátory nerovnosti, abychom ukázali, že volba měrné jednotky nemá na výsledky podstatný vliv.

JE MÍRA NEROVNOSTI PLATNOU VELIČINOU?

Jaký vliv má míra nerovnosti (viz obr. 2.1) ve společnostech, které již dosáhly hranice, za níž hospodářský růst přestává zvyšovat kvalitu života a kdy musejí čelit problémům spojeným s devastací životního prostředí?

Již delší dobu je známo, že zdravotní problémy a násilí jsou rozšířenější ve společnostech s větší nerovností. Z našeho výzkumu ovšem vyplývá, že v těchto společnostech se zároveň častěji setkáváme téměř se všemi problémy typickými pro nejnižší společenské vrstvy. Jak si ukážeme v následujících kapitolách, kromě zdravotních problémů a násilí se jedná o celou řadu dalších negativních jevů. Většina z nich pak posiluje převládající obavu, že moderní společnosti vzdor svému bohatství zažívají sociální kolaps.

Abychom zjistili, zda se s těmito problémy potýkají častěji společnosti s větší nerovností, shromáždili jsme co největší množství srovnatelných údajů z různých zemí týkajících se zdravotních a sociálních problémů, o nichž existují hodnověrná data. Konečný seznam vypadá takto:

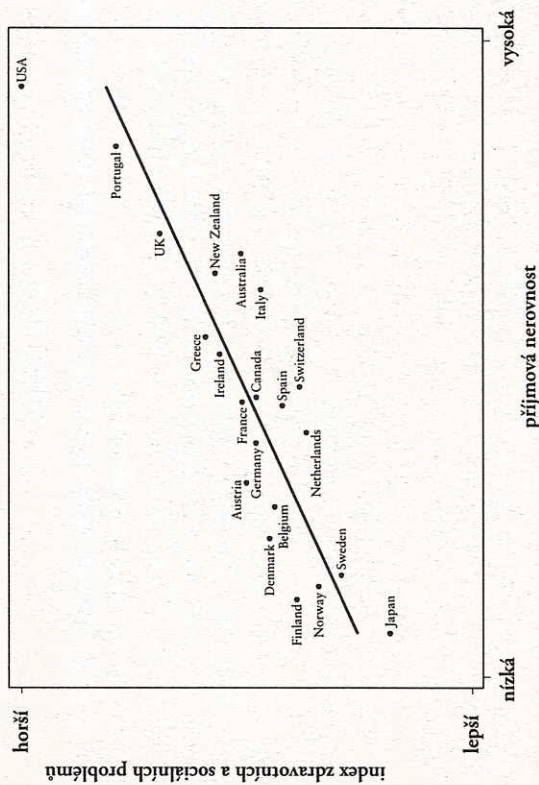
- míra důvěry
- psychická onemocnění (včetně závislosti na drogách a alkoholu)

- střední délka života a kojenecká úmrtnost
- obezita
- výsledky vzdělávání dětí
- porodnost nezletilých
- vraždy
- poměr vězněných osob
- sociální mobilita (údaje pro státy USA nebyly k dispozici)

Souvislosti mezi různými jevy mohou být někdy klamné nebo náhodné. Abychom se ujistili o správnosti našich závěrů, shromažďovali jsme data pro tytéž – nebo co nejpříbuznější – zdravotní a sociální problémy také u všech padesáti států USA. Mohli jsme pak srovnávat, zda určitý problém vykazuje větší nerovnosti v obou nezávislých souborech stejnou souvislost. Jak řekl Lyndon Johnson: „Amerika není obyčejný stát, je to stát složený z mnoha států“.

Abychom si utvořili celkový obraz, sloučili jsme všechny zdravotní a sociální problémy v jednotlivých zemích a jednotlivých státech USA do tzv. „indexu zdravotních a sociálních problémů“. Každá složka indexu má

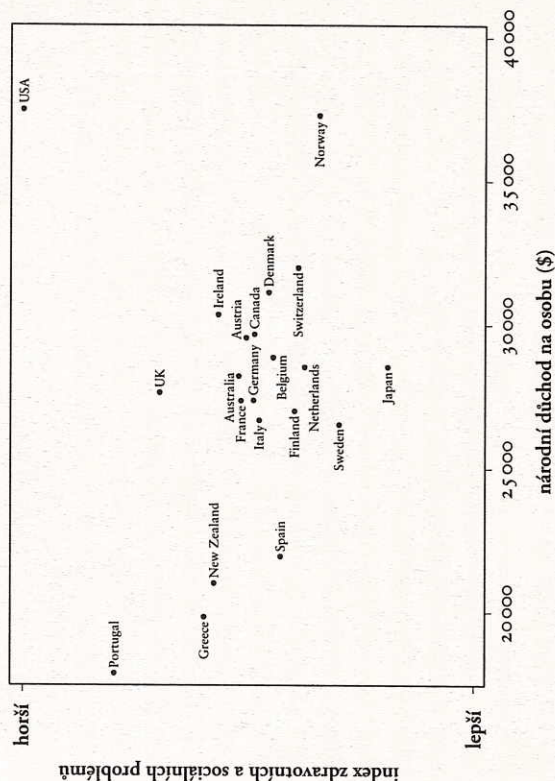

Obr. 2.2. Ve vyspělých zemích je mezi mírou nerovnosti a četností zdravotních a sociálních problémů silná souvislost.

stejnou váhu, takže například četnost duševních poruch měla na výslednou hodnotu stejný vliv jako poměrný počet vražd nebo porodů nezletilých matek. Kategorie, jako je střední délka života, jsou bodovány opačně, aby vyšší skóre odráželo horší výsledky. U všech grafů platí, že čím vyšší je hodnota indexu zdravotních a sociálních problémů, tím horší je stav společnosti. (Výběr zemí pro grafy v této knize vysvětlujeme v příloze.)

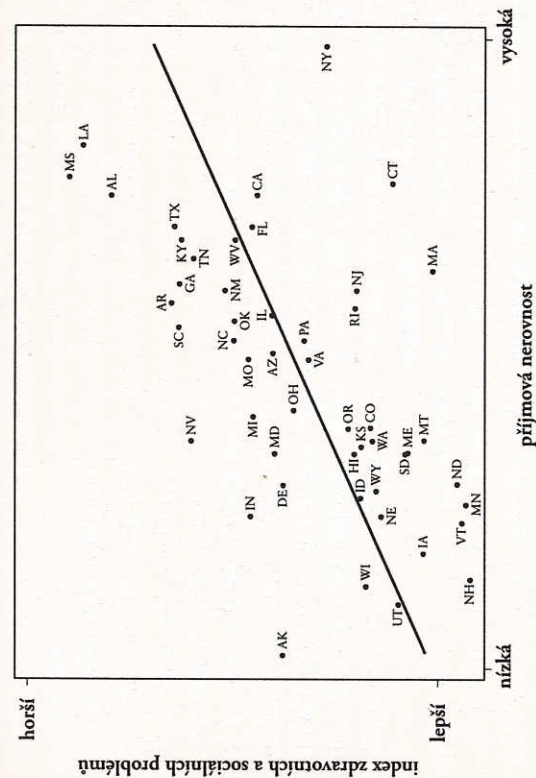
Nejprve si na obr. 2.2 ukažme, že zdravotní a sociální problémy jsou mnohem méně rozšířené v zemích s větší rovností. A naopak, s rostoucí nerovností (na vodorovné ose víc vpravo) vzrůstá i skóre našeho indexu – v zemích s větší příjmovou nerovností se tyto problémy vyskytují častěji. Obě proměnné spolu velmi úzce souvisí – graf s takto pravidelným rozptylem může být stěžejním náhodou.

Abychom potvrdili, že četnost zdravotních a sociálních problémů v různých společnostech skutečně souvisí spíše s nerovností než s průměrnou životní úrovní, uvádíme na obr. 2.3 tentýž index zdravotních a sociálních problémů, ovšem tentokrát v poměru k průměrným příjmům (ná-

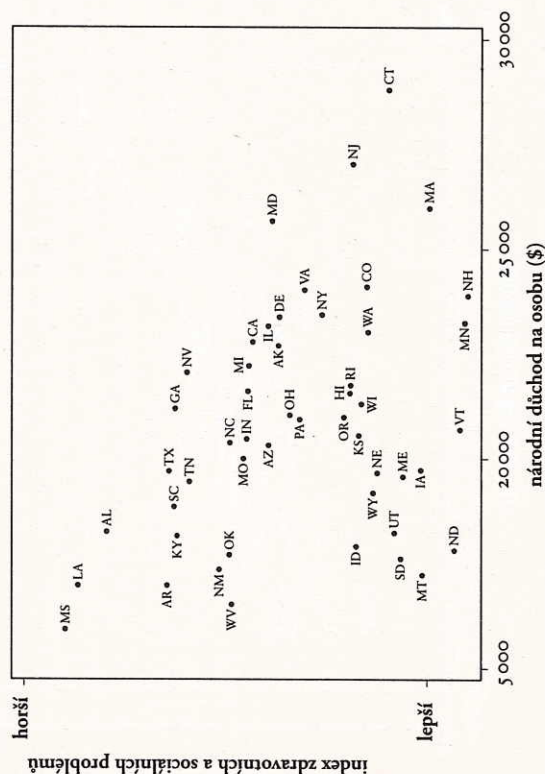

Obr. 2.3. V bohatých zemích je mezi zdravotními a sociálními problémy a vyšší průměrného národního důchodu pouze slabá souvislost.

Obr. 2.4 Ve státech USA je četnost zdravotních a sociálních problémů úměrná míře nerovnosti.

Obr. 2.5 Ve státech USA je četnost zdravotních a sociálních problémů pouze slabě úměrná výši národního důchodu na osobu.

rodní důchod na osobu). Z grafu je zřejmé, že z tohoto hlediska neexistuje mezi bohatšími státy žádný podobný zřetelný vzestupný trend, a potvrzuje tak naši interpretaci grafů na obr. 1.1 a obr. 1.2 v první kapitole. Kromě faktu, že uvnitř jednotlivých společností postihují zdravotní a sociální problémy častěji chudší obyvatele, však nyní víme i to, že tyto problémy obecně mnohem více zatěžují společnosti s větší nerovností.

Abychom se přesvědčili, že tyto výsledky nejsou náhodné, podíváme se, zda nám podobné trendy odhalí i srovnání padesáti států USA, u nichž se nám podařilo získat údaje pro téměř stejnou sadu zdravotních a sociálních problémů, jakou jsme použili k výpočtu mezinárodního indexu. Obr. 2.4 ukazuje, že výše indexu zdravotních a sociálních problémů s mírou nerovnosti v jednotlivých státech úzce souvisí. Obr. 2.5 naproti tomu naznačuje, že neexistuje jednoznačná souvislost mezi tímto indexem a výší průměrného příjmu. Poznatky z USA potvrzují závěry, které vyvozujeme z mezinárodního srovnání. Z pozice Spojených států v USA, ač je v grafu (obr. 2.2) lze vyčíst, že výše průměrného příjmu v USA, ač je v poměru k ostatním zemím mimořádná, nijak nepřispívá ke zmírnění zdravotních a sociálních problémů, jimiž tato země trpí.

Měli bychom dodat, že jedním z důvodů, proč je souvislost mezi hodnotou našeho indexu, který v sobě slučuje indikátory deseti různých zdravotních a sociálních problémů, a mírou nerovnosti tak silná, je skutečnost, že kombinací indikátorů bývá zdůrazněno to, co mají společné, a potlačeno to, v čem se odlišují. V kapitolách 4–12 prozkoumáme každý z těchto problémů samostatně, přesvědčíme se, zda souvisí s mírou nerovnosti, a pokusíme se vysvětlit, proč by nerovnost mohla být jejich příčinou.

Nad těmito výsledky nelze jednoduše mávnout rukou s tím, že jde o statistická kouzla a manipulaci s daty. Minimální rozptýl na obr. 2.2 jasně dokazuje, že společným činitelem, s nímž souvisí výskyt všech těchto zdravotních a sociálních problémů, je míra nerovnosti v dané zemi. Data pocházejí vesměs z renomovaných zdrojů – ze zpráv Světové banky, Světové zdravotní organizace, Organizace spojených národů, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a dalších.

Je možné, že bychom k těmto výsledkům dospěli jen vinou nereprezentativního výběru problémů? Abychom si to ověřili, použili jsme také „index kvality života dětí“ v nejbohatších zemích, jak jej udává Dětský fond OSN (UNICEF). Tento index je kombinací čtyřiceti ukazatelů pokrývajících

cích různých aspekty života dětí. (Odstranili jsme z něj míru dětské chudoby, která je spjata s nerovností ze své podstaty.) Obr. 2.6 ilustruje silnou vazbu mezi kvalitou života dětí a mírou nerovnosti v bohatých zemích, zatímco obr. 2.7 naznačuje, že v těchto zemích neexistuje žádná spojitost mezi kvalitou života dětí a vyšší průměrného příjmu.

SOCIÁLNÍ GRADIENTY

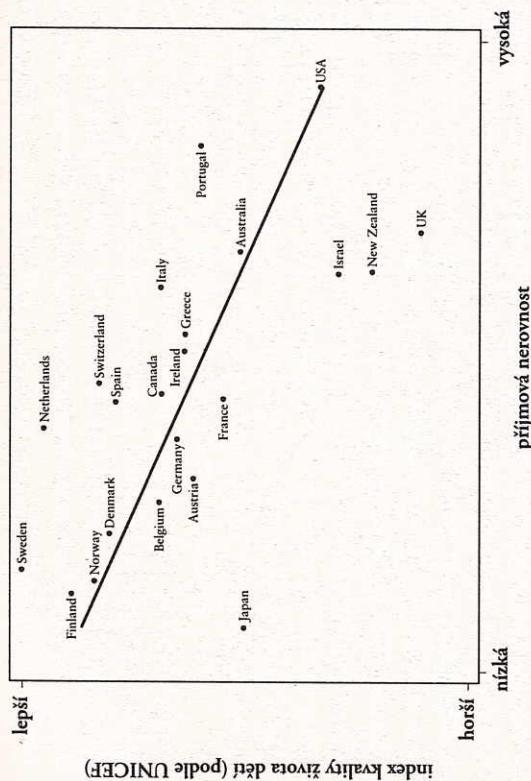
Jak jsme zmínili na konci předchozí kapitoly, skutečnost, že lidé z nejnižších vrstev společnosti mají víc problémů, je vysvětlována nejčastěji dvěma způsoby. Buď za jejich problémy může špatná životní situace, nebo klesají mezi nejnižší vrstvy proto, že mají k těmto problémům sklon. Důkazy, které předkládá tato kapitola, vrhají na danou otázku nové světlo.

Zamysleme se nejprve nad názorem, že společnost je obrovský rozřazovací systém, v němž lidé stoupají nebo klesají na společenském žebříčku podle svých kvalit, předností či chyb. Problémy jako špatný zdravotní stav, špatný školní prospěch nebo mateřství nezletilých sice snižují šanci na společenský vzestup, představa prostého rozřazování ale nevysvětluje, jak je možné, že země s větší nerovností trpí těmito problémy více než země s menší nerovností. Proč se problémy kumulují v nižších vrstvách společnosti, si lze částečně vyložit sociální mobilitou. Ta však nevysvětluje, proč společnosti s vyšší nerovností mají problémů obecně více.

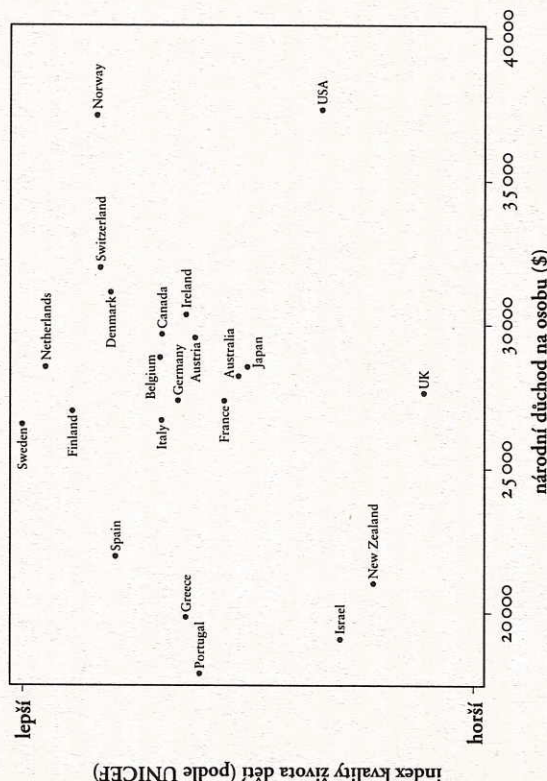
Kdyby tyto společenské problémy byly přímo způsobovány špatnou materiální situací (nedostačující bydlení, nezdravá výživa, málo vzdělávacích příležitostí atd.), bohatší rozvinuté společnosti by na tom musely být celkově lépe než ostatní. Pravda je ale jiná: některé z nejbohatších zemí si vedou hůře než některé chudší země.

Je pozoruhodné, že indexy zdravotních a sociálních problémů ve dvou různých souborech a index kvality života dětí v bohatých zemích vedou ke stejnému závěru. Problémy ve vyspělých zemích nejsou způsobeny tím, že tyto společnosti nejsou dost bohaté (nebo že jsou příliš bohaté), ale tím, že uvnitř těchto společností panují mezi lidmi příliš velké materiální rozdíly. Důležitá je skutečnost, kde se nacházíme v porovnání s ostatními členy naší vlastní společnosti.

I v nejbohatších zemích se samozřejmě malá část nejchudších obyvatel čas od času ocitne v situaci, kdy nemá dost peněz nebo jídla. Průzkumy

Obr. 2.6 Hodnota indexu kvality života dětí (podle UNICEF) v nejbohatších zemích souvisí s mírou nerovnosti.

Obr. 2.7 Hodnota indexu kvality života dětí (podle UNICEF) v nejbohatších zemích nesouvisí s vyšší hrubého národního důchodu na osobu.

mezi 12,6 procenty Američanů, kteří žijí pod federální úrovní chudoby (hranicí je zde absolutní hodnota příjmu, nikoli poměrný standard, například polovina průměrného příjmu), ovšem ukazují, že 80 procent z nich má klimatizaci, téměř 75 procent vlastní nejméně jedno auto nebo dodávku a kolem 33 procent má počítač, myčku nebo druhé auto. To znamená, že nedostatek peněz na nezbytné statky, jako jsou potraviny, je ve většině případů jen projevem touhy žít podle převládajících standardů. Někdo může například přikládat větší váhu svému vzhledu a nakupovat drahé ošacení, a přitom šetřit na jídle. Znali jsme jednoho mladého nezaměstnaného muže, který utratil celý měsíční příjem za nový mobil, protože, jak řekl, „holky si nevíšimají kluků, co nemají ty správné věci“. Jak zdůrazňuje Adam Smith, ve společnosti je třeba vypadat důstojně, bez hanby a stigmatu očividné chudoby.

Stejně jako gradient zdraví, který dopadá na celou společnost od nejnižších pater po nejvyšší, ani tlak nerovnosti a potřeby držet krok s dobou se nedotýká pouze malé menšiny chudých. Jeho vliv je – jak si ještě ukážeme – celospolečenský.

ROZDÍLNÉ PROBLÉMY – STEJNÁ PŘÍČINA

Ke zdravotním a sociálním problémům, u nichž jsme odhalili vztah k nerovnosti, mají politické sklon přistupovat, jako by spolu nijak nesouvisely a žádaly si zcela samostatné přístupy a řešení. Platíme lékaře a zdravotnický personál, aby pečovali o naše zdraví, policii a věznice, aby bojovaly proti zločinu, speciální pedagogy a pedagogické psychology, aby řešili problémy vzdělávání, a sociální pracovníky, léčebny drogových závislostí, psychiatrické ústavy a zdravotní experty k nápravě řady dalších problémů. Všechny tyto služby jsou velmi drahé a žádná není zcela účinná. Kupříkladu rozdíl v kvalitě lékařské péče mají menší vliv na střední délku života než rozdíl sociální, které zvyšují riziko výskytu život ohrožujících chorob. A třebaže se různým sociálním a zdravotnickým službám daří předcházet kriminální recidivě, léčit rakovinu, odstraňovat závislost nebo snižovat školní neúspěšnost, víme, že v našich společnostech se tyto problémy objevují s každou novou generací stále znovu. U všech těchto problémů přitom platí, že nejčastěji postihují nejchudší vrstvy a jsou mnohem rozšířenější ve společnostech s větší nerovností.

O ČEM VYPOVÍDÁ PŘÍJMOVÁ NEROVNOST

Než si v následujících kapitolách ukážeme, jak mohou rozdíly v příjmech souviset s dalšími problémy, měli bychom krátce zmínit, co podle nás příjmové rozdíly vypovídají o společnosti. Lidé se v průběhu dějin sruzovali do komunit nejrůznějších typů, od rovnostářských pravěkých družin lovců a sběračů po plutokratické diktatury. Přestože se dnešní tržně demokratické společnosti neblíží ani jednomu z těchto extrémů, lze předpokládat, že se od sebe odlišují mírou hierarchizace. A právě jejím ukazatelem je podle našeho soudu příjmová nerovnost. Čím větší jsou rozdíly v příjmech, tím větší jsou sociální rozdíly, a tím větší má vliv sociální rozvrstvení.

Bylo by skvělé, kdybychom měli víc různých ukazatelů míry hierarchizace z různých zemí, a mohli tak srovnávat nejen příjmy, ale i majetek, vzdělání, moc atd. Bylo by také zajímavé zjistit, jak tyto proměnné souvisí se sociálními rozdíly, s ukazateli společenského statusu, jako je ošacení nebo preference v hudbě či filmu. Časem budou možná k dispozici i tato doplňková měřítka, zatím však musíme spoléhat pouze na příjmovou nerovnost. Výpovědní hodnota tohoto ukazatele může být nicméně překvapivě velká.

Pro naši interpretaci příjmové nerovnosti existují dva podstatné důvody. Prvním je, že pouze zdravotní a sociální problémy se silnou sociálně-tržní vazbou – jejich četnost stoupá s klesajícím stupněm sociální hierarchie – se vyskytují častěji ve společnostech s větší nerovností. To je patrně obecné pravidlo: čím má nějaký problém uvnitř společnosti strmější sociální gradient neboli čím více závisí na sociálním postavení, tím silněji je spjatý s nerovností.⁸ Neplatí to jen u jednotlivých problémů (například u porodnosti nezletilých nebo špatného prospěchu žáků), ale také ve stejné záležitosti u různého pohlaví. Důvodem, proč míra ženské obezity – jak si ukážeme později – vykazuje užší vztah s nerovností než mužská, je zjevně skutečnost, že sociální gradient obezity je mezi ženami strmější než mezi muži. Zdravatní problémy, jimiž chudí netrpí častěji než bohatí, například rakovina prsu, žádný vztah s nerovností nevykazují.⁹

Další důkaz o tom, že příjmová nerovnost vypovídá o míře hierarchizace společnosti, nám poskytl průzkum bezmála 170 akademických prací zaměřených na různé dílčí aspekty vztahu mezi příjmovou nerovností

a zdravím.¹⁰ Nerovnost byla měřena v oblastech různého rozsahu. Někteří badatelé určovali míru nerovnosti v místních obvodech a zjišťovali, zda v těchto obcích či městských čtvrtích nerovnost souvisí s mírou úmrtnosti. Jiní poměřovali celá města. Další zkoumali regiony a státy federací nebo prováděli mezinárodní studie. Analýza těchto prací odhalila jednoznačný trend. Zatímco ve velkých oblastech (regionech, jednotlivých státech federací nebo celých zemích) valná většina dat souvislost mezi nerovností a zdravím potvrzovala, pokud byla nerovnost měřena v menších, místních obvodech, výsledky byly mnohem různorodější.

To je zcela logické, uvážíme-li, že zdravotní stav obyvatel v chudších místních obvodech bývá horší. Ukazatelem, podle něhož se určují obvody se špatným zdravotním stavem – kde střední délka života může být až desetkrát nižší než v nejzdravějších obvodech – samozřejmě nemůže být míra nerovnosti *uvnitř* těchto obvodů. Je jí míra nerovnosti – nebo zanedbanosti – vůči zbytku společnosti. Důležitý je rozsah nerovnosti v celé společnosti.

Z toho vyvozujeme, že výše příjmových rozdílů neukazuje na nějaký dosud neznámý vliv na zdravotní stav (nebo společenský problém), ale vypovídá o sociální hierarchii, již procházejí vzájemné závislosti mnoha sociálních proměnných. A protože v gradientech zdravotních a sociálních problémů se odrážejí kulturní a behaviorální rozdíly mezi různými společenskými vrstvami, pravděpodobným zdrojem těchto rozdílů se zdá být materiální nerovnost.

Na míru materiální nerovnosti ve společnosti bychom měli pohlížet jako na osu nebo kostru, od níž se odvíjejí třídní a kulturní rozdíly. Prostě rozdíl v množství majetku bývají překryty odlišnostmi v odívání, estetickém vkusu, vzdělání, vnímání sebe samotného a ve všech dalších provech třídní příslušnosti. Představme si například, jak relativně nedávné prohloubení příjmových rozdílů v Rusku ovlivní tamní třídní strukturu. Až děti nových ruských oligarchů, vyrůstající ve velkolepých rodinných sídlech, vychovávané v soukromých školách a zcestovalé, dospějí, budou mít zažité veškeré kulturní zvyklosti vyšší třídy. Jeden britský konzervativní politik popsal svého kolegu v dnes již slavném výroku jako člověka, který si „musí kupovat vlastní nábytek“. Předsudky vůči zbohatlíkům tu budou vždy, majetek ale nezůstane nový navěky. Až luxusní nábytek zdědí potomci, stane se z něj cenné dědictví. Již v osmnáctém století, kdy ještě

převládá názor, že příslušnost k vyšší vrstvě je dána původem a výchovou, si člověk, který přišel o majetek, sice mohl nějaký čas udržet status „zchudlého šlechtice“, ale první či druhá generace jeho potomků již téměř splýnula s chudinou. Stejně tak sňatek z lásky místo z rozumu mohl mít velmi vážné následky, jak dokládá Jane Austenová v románech *Mansfieldské panství* a *Rozum a cit*. At člověk hmotného majetku nabude či pozbude, bez něj nemůže zůstat „dobře situovanou“ osobou. A právě proto, že materiální nerovnost tvoří základ sociálních rozdílů, byla a je často považována za společensky rozvratnou.

KVALITA ŽIVOTA VŠECH A NÁRODNÍ STANDARDY

Poté, co jsme dosáhli horní hranice toho, v čem nám může být užitečné zvyšování hmotné životní úrovně, jsme první generací, která nachází nové způsoby zvyšování reálné kvality života. Z výzkumů vyplývá, že nejlepší cestou k celkovému zlepšení společenského prostředí je snižování nerovnosti. Platí to i pro bohaté, jak uvidíme v kapitole 13.

Je zřejmé, že větší rovnost, stejně jako zvyšování kvality života populace, má také rozhodující vliv na národní standard a na úspěšnost země v nejrůznějších oblastech. Když v osmdesátých letech začala v programech veřejného zdravotnictví poprvé výrazně figurovat zdravotní nerovnost, někteří lidé nechápali, proč se s nerovností tolik nadělá. Domnívali se, že posláním lidí pracujících ve veřejném zdravotnictví je co možná nejrychleji zvyšovat všeobecné zdravotní standardy. Dnes vidíme, že situace může být zcela opačná. Národní zdravotní standardy a další důležité proměnné, jimiž se budeme zabývat v následujících kapitolách, na míře nerovnosti ve společnosti silně závisí. Chceme-li zjistit, zda je na tom jedna země lépe než jiná, měli bychom nejprve porovnat jejich míru nerovnosti. Není řešením používat jednu politickou strategii ke snížení zdravotní nerovnosti nebo rozdílů ve výsledcích vzdělání školní mládeže a jinou ke zlepšení národních standardů. Nejlepším způsobem, jak dosáhnout obojího, je snižování nerovnosti. Pokud chce země například zvýšit průměrnou úroveň výsledků vzdělávání dětí, musí se nejprve vypořádat s nerovností, která zvyšuje sociální gradient této proměnné.

ROZVOJOVÉ ZEMĚ

Než opustíme toto téma, měli bychom zdůraznit, že ačkoli v rozvojových zemích hraje nerovnost také svou roli, může tomu tak být z jiných důvodů. Ve vyspělých zemích je dnes důležitější symbolický význam bohatství a majetku. U pořízovaného zboží často více záleží na tom, co vypovídá o statusu a identitě kupujícího, než na tom, jaké je samo o sobě. Nevybírání vě řečeno, druhořadé zboží kupují druhořadí lidé.

Majetek je známkou postavení všude na světě, ale v chudších společnostech, kde nezbytné statky zaujmají mnohem větší část spotřeby, si společnosti s větší rovností vedou lépe spíše proto, že víc lidí má dostatek jídla, pitné vody a střechu nad hlavou, a souvislost s otázkami sociálního statusu je slabší. Jen v nejbohatších zemích zdraví a kvalita života přestaly záviset na výši hrubého národního důchodu na osobu. Chudším zemím zvyšování životní úrovně stále prospívá a v nejchudších je nezbytně nutné. V těchto společnostech rovnější dělba zdrojů snižuje počet lidí, kteří žijí ve slumech, kde pijí znečištěnou vodu a hladoví, nebo kteří žijí na neúrodných pozemcích.

V následující kapitole si podrobněji vysvětlíme, proč má nerovnost na obyvatelstvo dnešních vyspělých zemí tak silný vliv, že zásadním způsobem ovlivňuje psychologické a sociální poměry celých populací.

3

Jak se nerovnost vrývá pod kůži

Jest zcela jisto, že každý člověk nosí ve svém oku přesné označení své hodnoty na nesmírném žebříčku lidsrva a my všude se učíme ji čísti.

Ralph Waldo Emerson, *Životopráva*

Čím to, že na nás nerovnost a sociální postavení působí tak silně, jak naznačují data v předešlé kapitole? Než prozkoumáme – v následujících devíti kapitolách – vztahy mezi nerovností a širokou škálou sociálních problémů, včetně těch, z nichž vypočítáváme náš index zdravotních a sociálních problémů, měli bychom si vysvětlit, proč je lidská bytost tak snadno ovlivnitelná nerovností.

Nerovnost je jedním z rysů obecných společenských struktur, a proto je k vysvětlení jejího vlivu třeba ukázat, jak struktura společnosti působí na jednotlivce. Jsou to jednotlivci – nikoli společnost jako celek – kdo trpí nemocemi, páchají násilím nebo rodí děti v nezletilosti. U jednotlivce sice nelze zkoumat národní důchod, ale vztahuje se k němu relativní příjem, sociální status nebo třídní postavení v rámci širší společnosti. V této kapitole si tedy ukážeme, jak může nerovnost působit na jednotlivce a jeho prostřednictvím na život celé společnosti.

Abychom pochopili, proč jsme tak ovlivnitelní nerovností, musíme si nejprve ujasnit některé obecné rysy lidské psychiky. Lidé, kteří čtou naše články nebo poslouchají přednášky na toto téma, si často mylně vykládají náš záměr. Netvrdíme, že problém spočívá v psychologii jednotlivce